

HOLLAND FESTIVAL

Oorlog en Vrede Verklankt

Uitvoerenden

Het Nederlands Kamerkoor

Dirigent

Kerry Woodward

ANNE HAENEN	— mezzo - sopraan
GÉRARD VAN BLERK	— piano
Fred Vogels	— slagwerk
Gerrit de Zeeuw	— slagwerk
Dick Jonker	— trompet
Arthur ten Bosch	— trompet
Peter van Loo	— trompet

maandag	18 juni 1979	—	Rotterdam	Oude Kerk
dinsdag	19 juni 1979	—	Amsterdam	Walse Kerk
donderdag	21 juni 1979	—	Den Haag	Lutherse Kerk
vrijdag	22 juni 1979	—	Utrecht	Geertekerk

PROGRAMMA

1. a.	i	Parademars (Duits)	drums
	ii	Franse voetmars	drums
	b. i	'Boute-selle' (Frans, 17e eeuw)	trompetten
	ii	'Allo-splendardo' (Italiaans: Fantini, 1636)	trompetten
	iii	'Charge' (Engels, 17e eeuw)	trompetten
2.		Clément Janequin (ca. 1485-1560)	– La Guerre (koor a cappella)
3. a.	i	'La Retraite' (Frans, vroeg-15e eeuw)	trompetten
	ii	'Tutti a tavola' (Italiaans: Fantini, 1636)	trompetten
	b.	François André Philidor (1726-1795)	– Sonate voor 4 pauken
4. a.		Sergei Rachmaninov (1873-1943)	– La femme du Soldat (mezzo-sopraan en piano)
	b.	Claude Debussy (1862-1918)	– Noël des enfants qui n'ont plus de maisons (mezzo-sopraan en piano)
	c.	Henriette Bosmans (1895-1952)	– Een Lied voor Spanje (mezzo-sopraan en piano)
5.		Rudolf Escher (1912)	– Le vrai visage de la Paix (koor a cappella)

PAUZE

6. a.	i	Franse voetmars	drums
	ii	Parademars	drums
	b.	Goffredo Petrassi (1904)	– Fanfare trompetten

(vervolg)

7. Hanns Eisler
(1898-1962)	– Gegen den Krieg	(koor a cappella)
8. a. Zoltán Kodály
(1882-1967)	– Siralmas volt nekém	(mezzo-sopraan en piano)
b. Charles Ives
(1874-1954)	– In Flanders fields	(mannenkoor en piano)
c. Charles Ives	– Tom sails away	(mezzo-sopraan en piano)
d. Charles Ives	– He is there!	(koor, mezzo-sopraan en piano)
9. Joep Straesser
(1934)	– Intervals II,
Music on war and peace	(koor, mezzo-sopraan, piano, twee slagwerkers en drie trompetten)

Oorlog en vrede verklankt

Voor ons gevoel klinken de strijdmuzieken uit vroegere tijd, hoe verder ze van ons afstaan, ook hoe vrijblijvender, gestyleerd. Maar of ze door de tijdgenoten ook zo zijn ondergaan, dat is de vraag.

Clément Janequin's 'La Guerre' schildert de overwinning van koning Frans I op het leger van keizer Karel V in de slag van Marignano in 1515. Voor ons nu boeiend vanwege de hoogst realistische schildering van het kanonnengebulder en aanverwant geraas. In 1529 drukte Pierre Attaignant dit vierstemmige meesterwerkje, gretig geplunderd door Neusiedler, Andrea Gabrieli, Banchieri, Byrd en Kerll in soortgelijke slagveldmuzieken. Bekend werd de vijfstemmige versie van Philippe Verdelot, maar U krijgt het 'origineel' voorgezet.

Na de Renaissance de Barok middels een 'Sonate voor 4 pauken' van **François André Philidor**, een componist waar de voornamen wel even nadrukkelijk bij vermeld mogen worden daar sprake is van een enorm uitgebreide muzikantenfamilie. De oorspronkelijke familienaam was Danican of d'Anican naar het Schotse Duncan; via Normandië was de familie in de Dauphiné beland. François André geldt als een van de grondleggers van de opéra-comique en was expert in Janequin-achtige klanknabootsingen zoals klokgebeier, hamer- en bijlslagen en diergeluiden. Zijn leven was schilderachtig; niet met muziek maar met schaken hield hij zich onder meer in Den Haag staande, waar hij Engelse officieren leerde kennen die hem in Londen introduceerden waaruit de beroemde tweekamp met Stamma resulteerde. Later leerde hij in Eindhoven de bevelhebber van de geallieerde strijdkrachten kennen, de hertog van Cumberland, waardoor hij indirect werd aangemoedigd tot het schrijven van een standaardwerk over het schaken; hij bracht het tot simultaanblindschaak tegen drie tegenstanders, een voor die tijd ongehoorde sensatie.

De omgang met militairen tekende ook het culturele leven in Rusland in de 19e en zelfs in de 20ste eeuw. Meerdere Russische componisten waren beroepsmilitairen. **Sergei Rachmaninov's** vierde lied uit de 'Zes liederen opus 8' uit 1893, over de soldatenvrouw die alleen achterbleef, vormt dan ook geen uitzonderlijk onderwerp. De componist debuteerde een jaar tevoren als pianist met zijn befaamde 'Prélude', maar dat hij zou uitgroeien tot een van de meest opmerkelijke virtuozen weten wij nú. Tóen was dat maar één aspect van zijn kunnen. Als operacomponist had hij minstens zoveel kansen, gezien het enorme succes van 'Aleko' in het Bolshoi-theater: bekroond met een gouden medaille en ogenblikkelijk uitgegeven!

Claude Debussy moest niets hebben van wapengekletter. Hij schreef eens: "Koelbloedig ben ik niet en een militaire geest bezit ik in nog mindere mate (-). De dingen die ik maak, lijken me nu zo hopeloos onbenullig. Nee, dan benijd ik haast Satie, die als onderofficier doodserieus Parijs gaat verdedigen." En toch schreef hij wel degelijk een strijdvaardige compositie recht op de man af, 'plakkaatachtig realistisch' zo men wil: het 'Noël des enfants qui n'ont plus de maisons', wat dan wel 'doux et triste' inzet, weer een klaagzang, maar dan gaandeweg opstandiger wordt en het ronduit onchristelijk klinkt: "Alsjeblieft Jezus, straf hen die de kinderen dit hebben aangedaan, wreek onze landgenootjes, de kleine Belgen, Serviërs en Polen!" Goed, het stokkende,

ontroerende quasi-volksliedje keert terug, maar het slot is weer fel, als een klaroenstoot: *Mais donnez la victoire aux enfants de France!* In december 1915 voltooide Debussy dit schrijnende kerstlied in zowel een versie voor zang en piano als voor kinderkoor. "Een lied voor Spanje" van **Henriette Bosmans** noemt, evenals het kerstlied van Debussy, man en paard: een directe weerslag van de gebeurtenissen, geen 'abstract' verdriet, maar gebaseerd op maar al te concrete gebeurtenissen, die haar leraar Arnold Schönberg (jawel: ze profiteerde van zijn bezoek aan Nederland tijdens de Mahler-feesten!) zeker zou hebben aangesproken. Een jaar voor haar dood (september 1951) gecomponeerd op een strijdbare tekst van J.W.F. Werumeus Buning, vol harde fanfare-kwinten.

Rudolf Escher's fijnzinnige 'Le vrai visage de la Paix' uit 1953 (revisie '57) is inmiddels al een soort van classic in de Nederlandse koorliteratuur geworden; het gedicht van Eluard wordt in verschillende tempo-wisselingen expressief belicht. Het werk is opgedragen aan Felix de Nobel en Het Nederlands Kamerkoor.

Afgezien van de effectvol uitgewerkte 'Fanfare' uit 1944 - 1976 van **Goffredo Petrassi**, die zowel neoklassieke als (vrij gehanteerde) twaalftoonsmuziek componeerde in veelal beeldende stijl, vandaar ook zijn geslaagde filmpartituren, bevat het programma voorts een drietal substantiële koorwerken, stuk voor stuk scherpe stellingnamen tegen de oorlog.

Hanns Eisler's 'Gegen den Krieg' heeft natuurlijk een titel (tekst van Bertolt Brecht) die voor zichzelf spreekt, uitgewerkt als thema met 24 variaties, waarvan de 15e, 16e en 17e zonder onderbreking in elkaar overgaan. Voor Eisler is zo'n compositie weer allerminst een uitzondering; al op 16-jarige leeftijd schreef hij een oratorium 'Gegen den Krieg', maar toen op teksten van de Chinese dichter Li Tai-pe (701 - 762). Als scholier sloot hij zich trouwens al aan bij een socialistische partij. Aan de strijdbaarheid van Eisler hoeft men niet te twifelen. Vaag was hij niet. Maar hoe gecompliceerd stellingname in de muziek is, bewijst het feit dat men naast zijn bed Wagner's 'Tristan und Isolde' vond liggen, de componist waartegen hij zich in de meest scherpe bewoordingen in woord en geschrift had afgezet

In scherp contrast staat het melismatisch uitgewerkte klaaglied van **Zoltán Kodály**, vrij verrassend niet opstandig eindigend maar juist berustend, vol vertrouwen tot God, het uitermate melancholieke, folkloristische 'Siralmas volt nékém'.

Over **Charles Ives** en de weerslag van patriottistisch-strijdbare onderwerpen is een heel boek te schrijven. Aan de orde zijn de 'Three Songs of the War'. Overigens heeft Ives nooit gedichten over de Civil War gecomponeerd, in feite schilderde hij liever moraliserende tendenzen, meer in algemeen beleurende zin dus. Een schets voor een vioolsonate kwam terecht in het derde lied. Over die sonate kreeg Ives van een Duitse virtuoos, professor Franz Milcke (Ives: "a typical hard-boiled, narrow-minded, conceited, prima donna solo violinist with a reputation gained because he came to this country from Germany", - over het thema 'strijdvaardig' gesproken!) de afschuwelijkste dingen te horen: "onverteerbaar voedsel kun je nog uit je maag krijgen, maar deze afgrijselijke klanken krijg ik niet uit mijn oren."

Ives begreep dat hij voortaan uit de buurt van musici moest blijven

Joep Straesser's 'Intervals II, Music on war and peace' is opgedragen aan Kerry Woodward en Het Nederlands Kamerkoor. Er zijn vier hoofddelen waarin teksten voorkomen afkomstig uit liefst een 11-tal bronnen, beginnend bij Christopher Marlowe's proloog voor de 'Conquest of Tamburlaine' en eindigend bij Goethe's 'Wanderers Nachtlied' in de vertaling van Mildred Fish, die als lid van een Duitse verzetsgroep die Hitler wilde vermoorden de doodstraf onderging op 16 februari 1943. Hoofdbronnen zijn voorts: de Bijbel en het Verdrag van Parijs dat in 1928 door 63 landen werd geratificeerd. Het slotdeel op tekst van Goethe heeft de functie van een slotkoor zoals men dat in cantates van Bach kan aantreffen.

Doordat in het slot van deel III de afrondingen van de delen I en II worden gebundeld komen die drie eerste hoofddelen als een eenheid over. Basisfiguren vormen de kleine en de grote secunde, die ook tot grotere eenheden uitgroeien.

Elk van de drie eerste delen verloopt in een steeds grotere complexiteit.

Ernst Vermeulen